

HOW IT USED TO BE

En intervju med Anna Bergman Jurell av Mattias Timander

Som Ingmar Bergmans kostymör fick hon ett djupt intresse för historisk autenticitet i kläder och attiraljer

På Galleri Duerr visas nu en samling keramiska skulpturer signerade Anna Bergman Jurell. Konstnären har en imponerande bakgrund av skapande i många olika format, men den gemensamma nämnaren är ett djupt intresse för historisk autenticitet. I utställningen *How it used to be* ställs historien i relation till samhället i dag.

Största delen av utställningsrummet är vikt åt de femton uttrycksfulla huvuderna som alla försetts med olika attribut och utsmyckningar. Attiraljerna är lekfullt utvalda symboler som alla markerar något slags identitet. Utställningens övergripande tema är kvinnligt och manligt, historiskt och i dag. Anna Bergman Jurell berättar om processen med att forma fram de unika keramikhuvudena:

— Jag har återanvänt gammal lera som torkat. Om man blöter upp den och lägger upp på gipsskivor för att torka lite, men inte för mycket, får man en ganska lös lera att arbeta med. Ur det växte huvudena fram, och man kan inte arbeta så fort. Först göra en form, och så i med lite tidningspapper, sen går man tillbaka dagen därpå och då har det kanske sjunkit ihop lite så man får trycka till, och så på med mer lera, mer tidningspapper, och oj där ser jag ett öra! Och på den vägen är det.

Attributen som huvudena försetts med är vitt skilda. En har en rejäl mouche ur vilken ett hårstrå sticker ut, och en annan har tjusig mustasch, som faktiskt är tillverkad med espriter — det vill säga fjädrar från paradisfåglar, som i sig historiskt varit statussymboler i form av utsmyckning på kvinnohattar. En av skulpturerna har fått en vit stärkkrage, en annan har en cigarillstump i mungipan.

— Stärkkragen säger så mycket om tidsandan och status och klass. Den ska vara ren och bländvit, och antyder att man har tjänstefolk som kan tvätta och stärka dem, eftersom de fort blir smutsiga. Sånt här lärde jag mig från de gamla rävarna på teatern, inte minst som påklädare för Jarl Kulle. När han skulle ha frack i en scen i *Markurells i Wadköping*, då fick jag lära mig allt om kragknappar och manschetter, säger konstnären.

Anna Bergman Jurell har en bakgrund som scenograf på Dramaten och har arbetat med bland andra Ingmar Bergman. Att hon ville göra teaterkostymer visste hon redan som 16-åring. Men under sin tid på teatern lärde hon sig mycket och ett eget konstnärskap började ta form.

— Jag var lärling och assistent åt Lennart Mörk, som ju var konstnär från början men kom in på scenografi. Så småningom fick jag göra egna uppdrag, men han behöll ett vakande öga över mitt arbete och påminde mig ständigt om att inte glömma de stora penseldragen. På Dramatens stora scen är det ingen idé att pilla med små detaljer utan det krävs en teatral förhöjning. Uttrycket måste bära ända upp till tredje raden. Det där har präglat mig mycket.

Anna beskriver Lennarts skisser som "kraftfulla och direkta" och tack vare hans måleri ser hon på scenograferandet som en självklar konstform.

— Han tecknade direkt med tusch på stora akvarellpapper från Lessebo, från samma pappersbruk som Strindberg fick pappren han skrev manus på, det gick fort, och sen gouache på det. När jag själv började med måleri var det de där lessebopapprena som inspirerade mig. Det blev mer än bara skisser, de var egna konstverk i sig.

Förutom gouachemåleri har hon senare tagit sig an screentryck, och tack vare gran-
nen och vännen Annika Wallström som är keramiker blev även lerskulpterandet en del
av Anna Bergman Jurells konstnärskap.

— Jag fick en idé att jag ville göra screentryck på keramik, jag vet egentligen inte
varför... Vi provade tillsammans, hon lärde sig screentryck och jag lärde mig keramik,
och därefter har vi gjort flera utställningar tillsammans, säger Anna.

Även om Annas kreativitet har tagit sig vitt skilda uttryck och former genom åren ser
hon det, när hon blickar i backspegeln, som resultat av samma skaparlust.

— Det har alltid varit den gemensamma nämnaren, nämligen mitt djupa intresse för
dräkthistoria. Folk dras till teatern av olika skäl. För någon är det för orden och texten,
någon gör det kanske av politiska skäl, och i dag är det väl många som gör det för att
bli känd... Men för mig har det alltid varit att få till autenticitet i kostymen. Sen har det
intresset kommit att ta sig andra uttryck.

Under MeToo-rörelsen kände sig Anna Bergman Jurell plötsligen vilse i att ägna sig
åt "1900-talets mansgrisar och fnittrande fröknar". Men efterhand förstod hon att
vetskapen om historisk ojämlikhet och hur vi sett på kön genom tiderna också kan ge
viktiga insikter om dagens samhälle.

— Jag tycker väldigt mycket har förändrats och särskilt sedan MeToo. Det ser man ju
när man tittar tillbaka historiskt som jag gör här. Här i utställningen har jag lekt med
hattnålar till exempel. Dem bars av fina damer för att hålla hatten på plats — för man
hade naturligtvis hatt. Under suffragetterörelsen kunde dessa hattnålar användas som
vapen, så följaktligen lagstiftades det om en högsta tillåten längd på hattnålarna,
berättar Anna Bergman Jurell.

Kring allt detta kretsar utställningen tematiskt, med en stor portion lekfullhet och
skaparglädje. Genom att utmana normer och bryta ned koketterier och genus-
och statusmarkörer till enbart just markörer ifrågasätter Anna Bergman Jurell de
traditionella könsrollerna. Varför är ansiktsbehåring förbehållet män och vad händer
om man förser ett kvinnoansikte med mustasch? När övergår mouchen från att vara
en skönhetsymbol till något frånstötande?

— Redan under min tid på teatern blev jag intresserad av framför allt sekelskiftet
1800-1900. När man sätter upp exempelvis Strindberg eller Ibsen så finns mängder
av koder i kläderna. Strindberg var faktiskt den första svenska dramatiker som skrev
dräkthanvisningar för sina skådespelare. Han förstod att det skådespelarna har på sig
på scenen betyder massor för verket. Många sådana koder fick jag lära mig av Ingmar.
Han var så noga.

D U GALLERI R R

Tack vare konstnärens stora kunnighet om och känsla för historiska stilideal har hon också kunnat peka ut en del symboler som markerar genus på olika sätt beroende på tidskontext. Ett sådant exempel är att ha sitt långa hår samlat i knut i nacken — den så kallade chignonen. Under antiken var den en frisyr för både kvinnor och män, och i en annan enbart kvinnligt kodad. Samma sak gäller de extravaganta hattfjädrarna, som på militärhattar passande nog kallades *ståndare*. Anna Bergman Jurell fortsätter berätta om skulpturerna medan vi vandrar runt.

— Här har vi *Manlig byst*, det vill säga en ordlek med de olika betydelserna av ordet byst. En annan sådan har vi här: Hängbröst. Ja, det är ett bröst som ska hänga på väggen.

Givet den stora mångsidigheten i både format och uttryck blir man som betraktare nyfiken på hur idéerna uppstår. Hur vet man som konstnär vad man ska göra härnäst?

— Som konstnär gör man förstås massvis som det aldrig blir något av, men det får man se som vägen dit, som en del av processen. Man kanske måste gå hela varvet och göra tio verk trots att bara ett verk behövs. Och uppslag och idéer kommer ju precis hela tiden, det hela faller sig ganska naturligt.